

Getto okiem nastolatka

Na rynku ukazała się nowa edycja *Dziennika* Dawida Sierakowiaka, uznawanego za jednego z najważniejszych świadków Zagłady. Po raz pierwszy w polskim wydaniu zebrano wszystkie zapiski sporządzone przez tego wnikliwego obserwatora życia w getcie łódzkim. Przyjęta przez redaktorów metoda edycji budzi jednak wiele wątpliwości, które skłaniają do pytań o celowość wydania *Dziennika*, a przede wszystkim jego przydatność dla badaczy tematu.

Wśród tekstów ocalałych z Zagłady dzienniki autorstwa dzieci i nastolatków są grupą szczególną. Pisarz Henryk Grynberg twierdził, że najmłodszy to najbardziej wiarygodni świadkowie Holokaustu. *Dziennik* Dawida Sierakowiaka wpisuje się w kanon dziecięcych świadectw tamtego czasu – obok zapisków Anny Frank, Mary Berg czy Dawida Rubinowicza.

Urodzony w 1924 roku Sierakowiak rozpoczął pisanie jeszcze przed wybuchem wojny – w końcu czerwca 1939 roku. Na kolejnych kartach zeszytów przedstawiał wrażenia z obozu letniego, atmosferę ostatnich dni pokoju, a po wybuchu wojny – kolejne etapy niemieckiej polityki antyżydowskiej, codzienność w getcie i walkę z głodem. W zeszytach nie brakuje przemyśleń na temat kondycji człowieka w skrajnej sytuacji getta, opisów czytanej przez chłopca literatury czy odniesień do spraw politycznych – Dawid był bowiem zaangażowany w działalność młodzieżowej organizacji lewicowej. Notatki prowadził do połowy kwietnia 1943 roku. Niespełna cztery miesiące później – 8 sierpnia – dziewiętnastoletni wówczas chłopak zmarł na gruźlicę.

Lektura tekstu potwierdza niezwykle dar obserwacji nastoletniego autora oraz jego wyjątkową wrażliwość. Dawid sugestywnie oddaje atmosferę niepokoju pierwszych miesięcy wojny i stosunku miejscowej ludności oraz władz niemieckich do Żydów. Opisuje próby zorganizowania w miarę normalnego życia w anormalnej sytuacji getta: aktywność w szkole, działalność w organizacji młodzieżowej oraz dramatyczną sytuację człowieka coraz dotkliwiej odczuwającego głód. Wyraźnie krytycznie wypowiada się na temat uprzywilejowanej sytuacji najwyższych warstw ludności getta. Spragniony informacji z zewnątrz, skrupulatnie odnotowuje wszystkie wieści o sytuacji na frontach, pochodzące z prasy nielegalnie docierającej do getta i tajnych nadsłuchów radiowych.

Opisywana na kartach zeszytów coraz trudniejsza sytuacja materialna, w której znalazła się rodzina Sierakowiaków, pozwala dostrzec głównego bohatera zapisków, czyli żywność. Dawid skrupulatnie odnotowuje każdy przydział produktów, opisując kondycję zdrowotną i psychiczną członków rodziny. Żywność staje się przyczyną narastającego konfliktu wewnątrz rodziny. Chłopiec, nie potrafiąc przeciwstawić się ojcu podkradającemu jedzenie, przelewa swoją złość na karty *Dziennika*. Deportacja matki z getta pogłębia dramatyczną sytuację, która doprowadza do rozpadu więzi rodzinnych w domu Sierakowiaków.

Zapiski młodego Dawida cudem przetrwały lata okupacji. Pięć zeszytów zostało odnalezionych na terenie byłego getta w latach

tużpowojennych. Dwa z nich trafiły do Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, który w latach 1958–1959 opublikował je w częściach na łamach „Biuletynu ŻIH”, zaopatrując tekst w aparat naukowy. Praca ta stała się podstawą popularnego wydania z roku 1960, które przez ponad pół wieku funkcjonowało jako jedyne książkowe wydanie *Dziennika* w języku polskim. Pozostałe trzy zachowane zeszyty zostały opublikowane we fragmentach w żydowskim tygodniku „Folks Sztyme” w 1972 roku, a następnie w niejasnych okolicznościach wywiezione do Nowego Jorku. Pełne wydanie pięciu zeszytów ukazało się dopiero w 1996 roku w Stanach Zjednoczonych. Właśnie ta amerykańska edycja, zaopatrzona m.in. w przedmowę badacza literatury Holokaustu, Lawrence’a Langer’a, stała się podstawą wydania polskiego z 2015 roku.

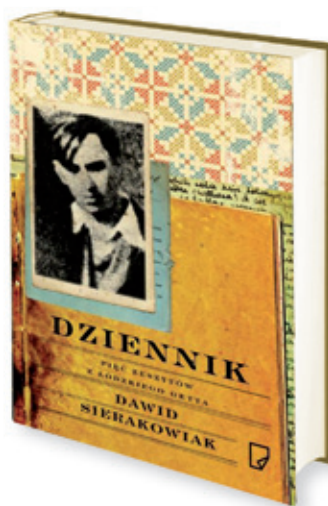
Już na wstępie rodzi się więc pierwsza poważna wątpliwość: teksty przygotowane dla amerykańskiego odbiorcy A.D. 1996 straciły aktualność. Przez ostatnie dwie dekady nastąpił bowiem przełom w badaniach Zagłady, a polski odbiorca zdecydowanie różni się od czytelnika amerykańskiego, czego niestety wydawcy *Dziennika* nie dostrzegli. *Novum* w polskim wydaniu stanowią bogaty materiał ikonograficzny oraz kalendarium wydarzeń z życia autora *Dziennika* i dziejów getta łódzkiego. O ile zamieszczenie kalendarium można ocenić pozytywnie – lokuje bowiem opisywane przez nastolatka wydarzenia w pewnym kontekście i ciągu chronologicznym – o tyle dobór fotografii w wielu wypadkach wydaje się chybiony. Przykładem może być umieszczenie jako ilustracji do wstępu panoramicznego zdjęcia ruin getta... warszawskiego. Jest to o tyle zastanawiające, że we wstępie getto w Warszawie nie zostało wspomniane ani razu.

Tekst *Dziennika* jest podzielony tak, jak zrobił to sam autor w poszczególnych zeszytach swoich zapisków. Już lektura pierwszych stron wzbudza jednak duży niepokój. Sierakowiak rozpoczął pisanie dziennika 28 czerwca 1939 roku. Następny dzień, 29 czerwca, z niewiadomych powodów nie znalazł się w edycji. Brak drugiego z kolei zapisu w „pierwszym w Polsce pełnym wy-

daniu ocalałego dziennika”, jak zapewniają wydawcy, stawia pod znakiem zapytania naukową wartość publikacji. Tym bardziej że brakuje też zapisów z sześciu innych dni (9, 10, 17 i 22 lipca oraz 1 i 14 sierpnia 1939 roku). Nie jest to niestety jedyna trudna do wyjaśnienia ingerencja wydawcy. W wielu miejscach pojawiają się opuszczenia całych akapitów lub pojedynczych zdań.

Trudno się oprzeć wrażeniu, że wydawcy – mimo odważnych zapowiedzi – nie do końca sprostali wyzwaniu, przed którym stanęli. Zebranie wszystkich pięciu zeszytów zapisanych przez nastolatka z łódzkiego getta – dotychczas niepublikowanych w jednym tomie – zasługuje na uznanie. Nie zmienia to jednak faktu, że najnowsze wydanie *Dziennika* Dawida Sierakowiaka z uwagi na popełnione w nim błędy i zaniechania nie jest do końca wiarygodnym materiałem dla dalszych badań nad łódzkim gettem czy szerzej Holocaustem. Szkoda straconej szansy. ■

Adam Sitarek

Dawid Sierakowiak, *Dziennik. Pięć zeszytów z łódzkiego getta*, Wydawnictwo Marginesy, Warszawa 2015, 400 s.